

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

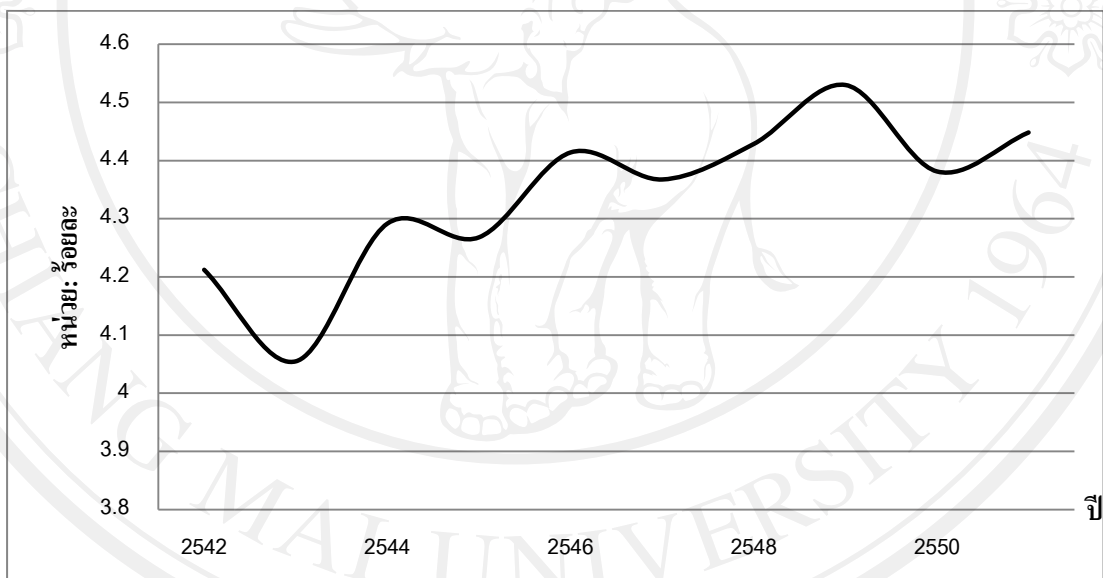
ทุนมนุษย์หมายถึงทรัพย์สินใด ๆ ก็ตามที่ไม่สามารถจะแยกออกจากตัวของมนุษย์และสามารถก่อให้เกิดรายได้หรือผลตอบแทนให้เจ้าของแรงงานในอนาคต ซึ่งรายได้หรือผลตอบแทนนั้นอาจอยู่ในรูปตัวเงินหรือไม่ก็ได้ อีกทั้งยังมีคุณสมบัติที่แตกต่างจากทรัพย์สินอื่น กล่าวคือ ทุนมนุษย์มีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เป็นนามธรรม อันประกอบด้วย ความรู้ ทักษะหรือความชำนาญ ความสามารถและประสบการณ์ ทุนมนุษย์เป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีการเสื่อมค่าเหมือนดังสินทรัพย์ชนิดอื่น กล่าวคือปกติทรัพย์สินจะมีการเสื่อมค่าลงตามอายุ และสภาพการใช้งาน เช่น อาคาร รถยนต์ และเครื่องจักร เป็นต้น (ชัยยุทธ ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์, 2547)

ทุนมนุษย์เป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่มีคุณค่าสร้างประโยชน์นานับประการแก่สังคม ดังนั้น การมุ่งปลูกฝังแนวความคิดและจิตสำนึกให้ผู้บริหารเปลี่ยนมุมมองที่เคยมองมนุษย์เป็นเพียงกำลังแรงงานมาเป็นการมองมนุษย์อย่างมีคุณค่าที่สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์อย่างมหาศาลต่อองค์กร จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะทรัพยากรตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้อธิบายความหมายว่า สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์หรือกล่าวได้ว่าสิ่งทั้งปวงที่ถือว่ามีความหมายในรูปของการลงทุน การวัดความคุ้มค่าของสินทรัพย์ในองค์กรได้รับความสนใจมากขึ้น จึงมีการแพร่กระจายและขยายความคิด คำว่า “ทุนมนุษย์” (Human Capital) ให้มีการยอมรับและนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย (พยอม วงศ์สารศรี : ออนไลน์)

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีศูนย์กลางอยู่ที่ทรัพยากรมนุษย์ มนุษย์ในระบบเศรษฐกิจจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษา การฝึกอบรม และมีคุณภาพการศึกษา (Education) มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการผลิต (Productivity) และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ได้ในหลายทาง กล่าวคือ ผู้ที่ได้รับการศึกษาดีย่อมได้รับข่าวสารใหม่ๆ (New information) ได้เร็วกว่า และสามารถนำปัจจัยการผลิตใหม่ๆ ที่ไม่คุ้นเคย และกระบวนการผลิตใหม่ๆ ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นสินค้าใหม่ๆ หรือกระบวนการผลิตใหม่ๆ ที่ผลิตขึ้นนำมาใช้ มี

ความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ว่ามันทำงานอย่างไรหรือใช้อย่างไร อย่างเช่น คอมพิวเตอร์ ผู้มีการศึกษาจะสามารถเรียนรู้ และเข้าใจ และพัฒนากระบวนการได้เร็วกว่า โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ ที่ข่าวสาร และสิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรบุคคล หรือแรงงานที่มีการศึกษาสูงย่อมได้เปรียบอย่างยิ่ง (บุญคง หันจางสิทธิ์, 2549)

การลงทุนในมนุษย์ด้วยการให้การศึกษาเป็นการลงทุนที่สำคัญต่อสังคม เศรษฐกิจโดยรวมคุณภาพของคนหรือทุนมนุษย์ที่เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน โดยก่อให้เกิดการพัฒนาทางเทคโนโลยี เกิดการลงทุนทางกายภาพและช่วยเพิ่มผลิตภาพการผลิตของประเทศ ในทางกลับกัน เมื่อเศรษฐกิจมีความรุ่งเรืองและสังคมสงบสุขจะมีส่วนช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้ประชาชนลงทุนด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงพบว่ารัฐบาลของแต่ละประเทศมีแนวโน้มในการเพิ่มสัดส่วนการใช้จ่ายด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

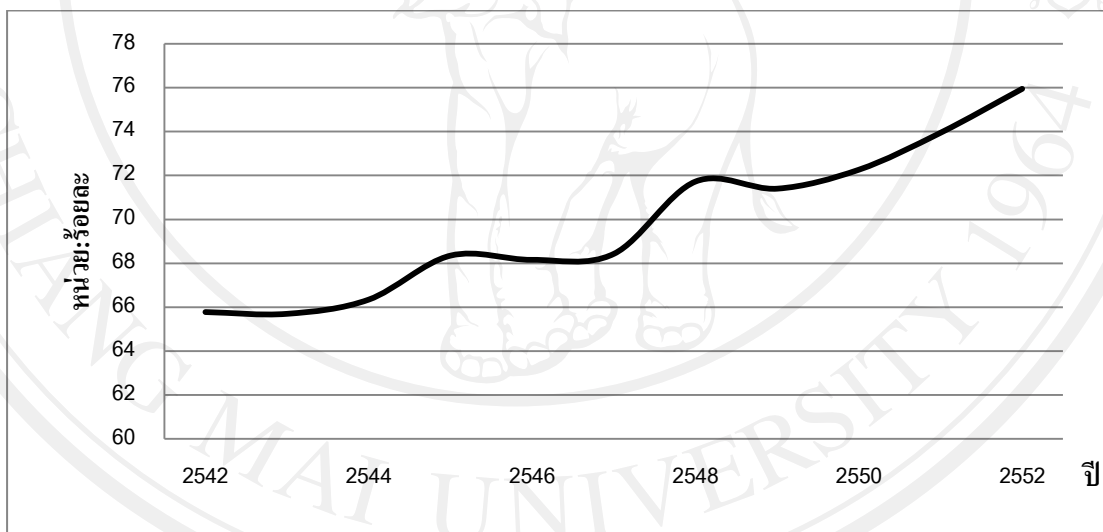
รูปที่ 1.1 สัดส่วนการใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อการใช้จ่ายของรัฐบาลทั้งหมดของโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2551

ที่มา: จากการคำนวณข้อมูลธนาคารโลก (World Bank Indicator)

จากรูปที่ 1.1 แสดงสัดส่วนการใช้จ่ายด้านการศึกษาต่อการใช้จ่ายของรัฐบาลทั้งหมดของโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2551 พบว่าในปี พ.ศ. 2551 มีสัดส่วนการใช้จ่ายด้านการศึกษาของภาครัฐเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.88 จากปี พ.ศ. 2542 เป็นผลจากนโยบายของรัฐบาลจากการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาประกอบกับความแตกต่างในเรื่องค่าจ้างของแรงงานที่มีค่อนข้างสูงระหว่างแรงงานที่มีการศึกษาและแรงงานที่ไม่มีการศึกษา ยกตัวอย่างในประเทศไทยค่าจากแรงงานในไตร

มาตราที่ 3/2553 ค่าจ้างแรงงานเฉลี่ยของแรงงานในระดับต่างๆค่อนข้างแตกต่างกันแรงงานที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาได้รับค่าจ้างเฉลี่ย 5,748 บาทต่อเดือน แรงงานที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้รับค่าจ้างเฉลี่ย 8,378 บาทต่อเดือนและแรงงานที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรืออุดมศึกษาได้รับค่าจ้างเฉลี่ย 18,237 บาทต่อเดือน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2554) ดังนั้นประเทศต่างๆจึงให้ความสนใจในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น

ในภูมิภาคเอเชีย ประเทศส่วนใหญ่ยังคงเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นจึงมีความต้องการที่จะเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ก้าวหน้า โดยการเร่งพัฒนานั้นส่วนหนึ่งได้มุ่งเน้นในการพัฒนาในด้านทุนมนุษย์ เห็นได้จากประชาชนในทวีปเอเชียได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการศึกษาจากข้อมูลของธนาคารโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 พบว่าอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยในระดับต่างๆ ของทวีปเอเชียมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น

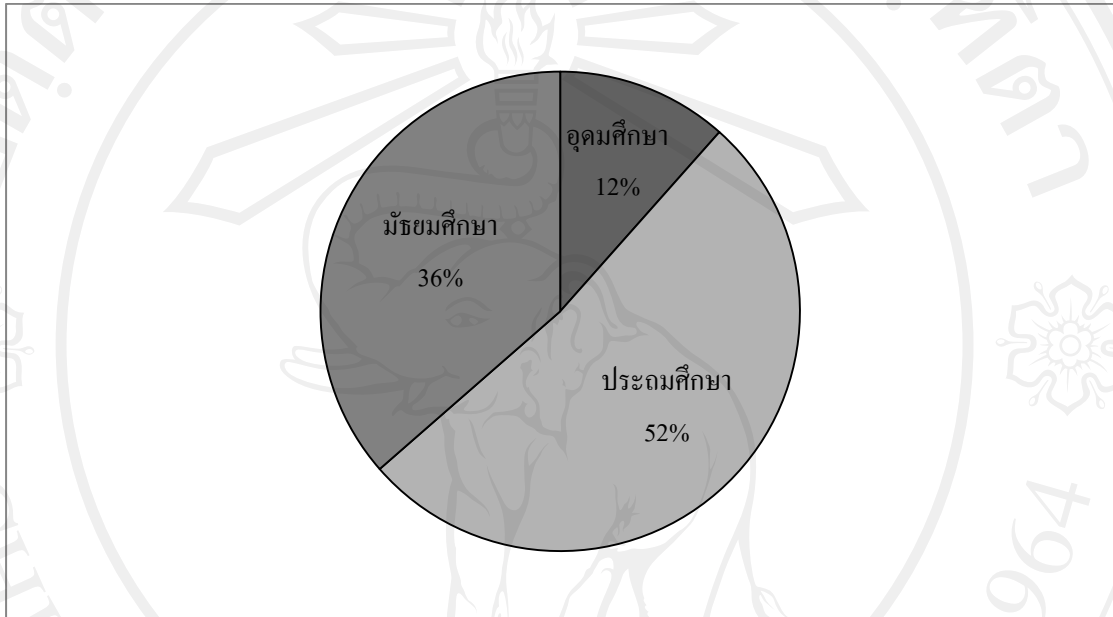

รูปที่ 1.2 อัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยของทวีปเอเชีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552

ที่มา: จากการคำนวณข้อมูลธนาคารโลก (World Bank Indicator)

จากรูปที่ 1.2 แสดงอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยของทวีปเอเชีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 พบว่าประชาชนในทวีปเอเชีย ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ผ่านกระบวนการศึกษา โดยอัตราการลงทะเบียนเรียนในทวีปเอเชียมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 ทวีปเอเชียมีการเจริญเติบโตของการลงทะเบียนเรียนร้อยละ 15.47 ซึ่งในปี พ.ศ. 2552 มีอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ย 75.95 หรือคิดเป็นร้อยละ 15.45 ของอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยทั้งหมดของโลก

นอกจากนี้ อัตราการลงทะเบียนเรียนของทวีปเอเชียในระดับประถมศึกษา มีอัตราสูงสุดคิดเป็นร้อยละ 52 ของการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยทั้งหมด รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 36 ของการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยทั้งหมดและระดับอุดมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 12 ของการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยทั้งหมด แสดงในรูปที่ 3

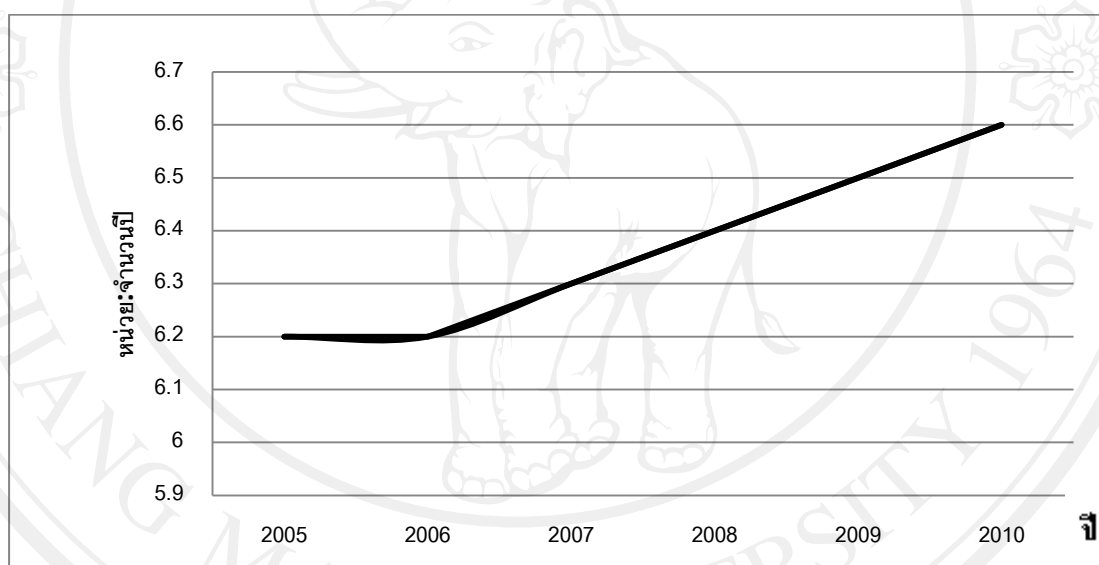
รูปที่ 1.3 เปรียบเทียบสัดส่วนการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาของทวีปเอเชีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552

ที่มา: จากการคำนวณข้อมูลธนาคารโลก (World Bank Indicator)

จากรูปที่ 1.3 แสดงสัดส่วนการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาของเอเชีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 ซึ่งการลงทะเบียนเรียนในระดับประถมศึกษานั้นมีสัดส่วนสูงสุด ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายของหลายประเทศที่เน้นให้ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้ บางประเทศจึงกำหนดการศึกษาภาคบังคับ ยกตัวอย่างประเทศจีน กำหนดให้การศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้น โรงเรียนระดับประถมศึกษาโดยทั่วไปจะเป็นโรงเรียนของรัฐ โดยจัดให้นักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน รัฐบาลจีนพยายามที่จะพัฒนาให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในประเทศไทยก็มีพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 กำหนดให้ การศึกษาภาคบังคับเป็นการศึกษาชั้นปีที่หนึ่งถึงชั้นปีที่เก้าของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ นั้นหมายถึงการศึกษาภาคบังคับ ในประเทศไทยนอกจากการศึกษาในระดับประถมศึกษา

แล้วยังได้รวมถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นด้วย จึงเป็นเหตุผลทำให้อัตราการลงทะเบียนเรียนในระดับประถมมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาตามลำดับ

นอกจากนี้ประเทศในทวีปเอเชียให้ความสำคัญต่อการสะสมทุนมนุษย์ โดยการสะสมทุนมนุษย์นั้นอาจใช้จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษา (Mean Years of Schooling) ในประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ตาม Barro and Lee (2001) ซึ่งจำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของแรงงานหรือมนุษย์จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงระดับการศึกษาและมีนัยสำคัญถึงระดับความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของแรงงาน ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ปี พ.ศ. 2548 ถึง ปี พ.ศ. 2553 จำนวนปีเฉลี่ยของการได้รับการศึกษาของโลกมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แสดงในรูปที่ 1.4 ดังนี้

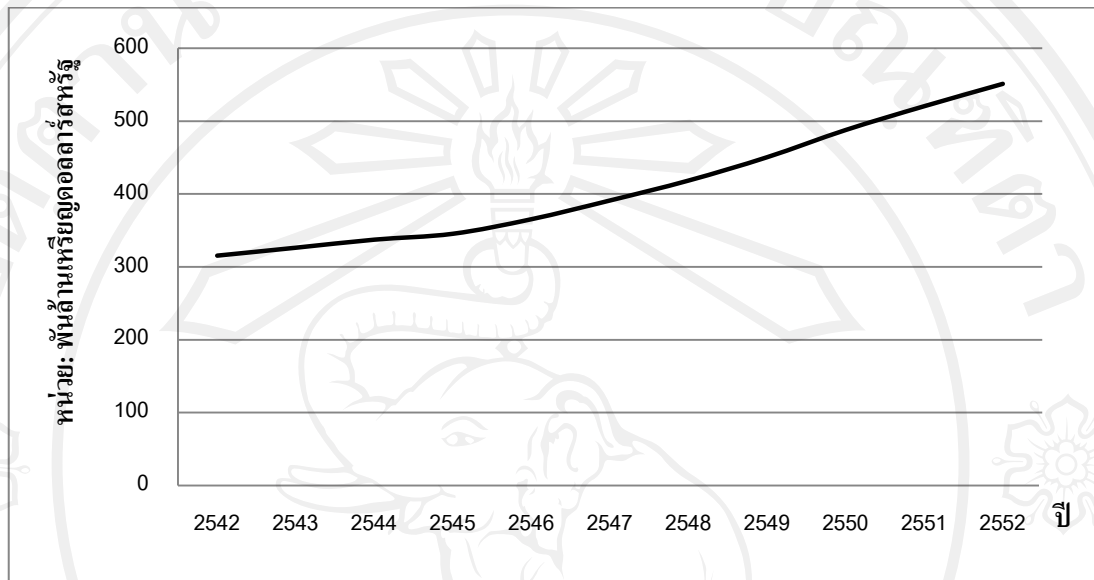
รูปที่ 1.4 ปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของเอเชีย (Mean Years of Schooling)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ถึง ปี พ.ศ. 2553

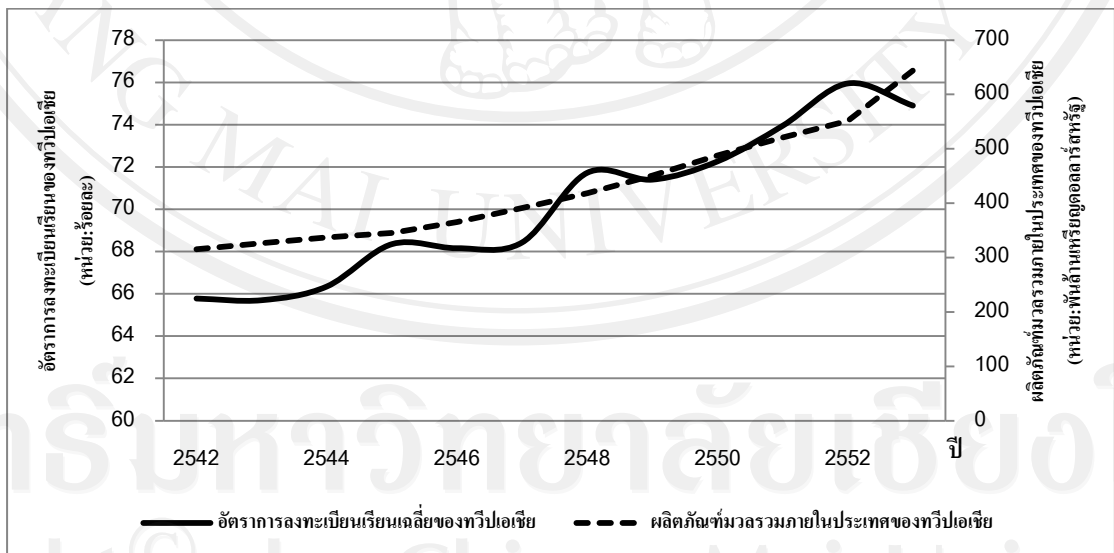
ที่มา: จากการคำนวณข้อมูล Human Development Reports

การพัฒนาทุนมนุษย์ โดยมุ่งเน้นในด้านการพัฒนาด้านการศึกษา ทั้งในส่วนของค่าใช้จ่ายทางการศึกษา อัตราการลงทะเบียนเรียนและการสะสมทุนมนุษย์ ปัจจัยต่างเหล่านี้ทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่สำคัญของแต่ละประเทศ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสามารถวัดได้จากผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross domestic product: GDP) ณ ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2548 จากรูปที่ 1.5 แสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของทวีปเอเชีย ณ ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2548 ทวีปเอเชียมีการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมากที่สุด โดยมีอัตราการเจริญเติบโตร้อยละ 75 ทั้งนี้เกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วของประเทศ

จีนและในปี พ.ศ. 2542 ทวีปเอเชียมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในสูงเป็นอันดับสองของโลกรองจากทวีปอเมริกาเหนือ โดยคิดเป็นมูลค่า 644 พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ

รูปที่ 1.5 ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของทวีปเอเชีย (Gross domestic product: GDP) ณ ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2548 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552
ที่มา: จากการคำนวณข้อมูลธนาคารโลก (World Bank Indicator)

รูปที่ 1.6 การอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยของทวีปเอเชียและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของทวีปเอเชีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552

ที่มา: จากการคำนวณข้อมูลธนาคารโลก (World Bank Indicator)

จากรูปที่ 1.6 แสดงอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยของทวีปเอเชียและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของทวีปเอเชีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 เมื่อพิจารณาอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยของทวีปเอเชียและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของทวีปเอเชียร่วมกัน พบว่าอัตราการลงทะเบียนเรียนเฉลี่ยและผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ณ ราคาคงที่ปี พ.ศ. 2548 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 มีแนวโน้มในทิศทางเดียวกัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าอัตราการลงทะเบียนเรียนและการสะสมทุนมนุษย์มีความสำคัญ ซึ่งเป็นไปได้ว่าอาจส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการลงทะเบียนเรียนแบ่งออกเป็น การศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยอัตราการลงทะเบียนเรียนในระดับต่างๆมีนัยสำคัญถึงการไหลของทุนมนุษย์ ตาม Checchi (2003) สำหรับการสะสมทุนมนุษย์นั้น ใช้ปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาเป็นตัวชี้วัด ตาม Liberto (2008) อย่างไรก็ตาม การลงทะเบียนในระดับต่างๆและทุนมนุษย์ กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นอนและยังไม่สามารถอธิบายผลกระทบของการลงทะเบียนในระดับใดที่มีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากที่สุด

ดังนั้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทุนมนุษย์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในทวีปเอเชีย จึงเป็นหัวข้อที่น่าสนใจ โดยศึกษาประเทศในทวีปเอเชีย จำนวน 31 ประเทศ ได้แก่ อัฟกานิสถาน อาร์มีเนีย บังกลาเทศ ภูฏาน บรูไน กัมพูชา จีน ไชปรัส จอร์เจีย อินเดีย อินโดนีเซีย อิหร่าน อิสราเอล ญี่ปุ่น จอร์แดน คาซัคสถาน เกาหลีใต้ คีร์กีซสถาน ลาว เลบานอน มองโกเลีย โอมาน ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ กาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย ทาจิกิสถาน ไทย อุซเบกิสถาน และเวียดนาม

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลงทะเบียนเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา และปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษา ซึ่งมีนัยถึงทุนมนุษย์ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้แบบจำลองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ Solow (The Solow Model) ในการวิเคราะห์ข้อมูลแพนเนล (Panel data)

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบผลความสัมพันธ์ของอัตราการลงทะเบียนเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา รวมถึงปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษา ซึ่งมีนัยถึงทุนมนุษย์ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ของ 31 ประเทศในภูมิภาคเอเชีย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลของการศึกษาเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในด้านนโยบายของรัฐบาล ในการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาในระดับต่างๆเพื่อเป็นการสร้างทุนมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทุนมนุษย์และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนี้เป็นการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่มีลักษณะเป็นข้อมูลแบบแพนเนล (Panel Data) คือ เป็นข้อมูลรายปี ย้อนหลัง 6 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ. 2553 ของ 31 ประเทศในภูมิภาคเอเชีย